

TANULMÁNYKÖTET A TÁRSULT MUNKA TÖRVÉNYJAVASLATÁRÓL

ZBORNİK RADOVA Posvećen Nacrtu zakona o udruženom radu

Kiadja: Pravni fakultet u Novom Sadu, Zavod za naučnoistraživački rad, Novi Sad, 1976
Tartalom: Dr. Ratko Pešić egyetemi tanár: Odredbe Nacrta Zakona o udruženom radu koje se odnose na regulisanje međusobnih odnosa radnika u udruženom radu; dr. Dragoje Žarković egyetemi tanár: Dohodni odnosi u udruženom radu; dr. Slavko Carić egyetemi tanár: Oblici udruživanja rada i sredstava; dr. Ljubiša Milošević egyetemi tanár: Samoupravni sporazum i ugovor i njihov odnos prema Nacrtu Zakona o udruženom radu; dr. Borivoje Pupiće egyetemi tanár: Odlučivanje radnika u udruženom radu; mr. Jovan Munćan Vajdaság SZAT képviselőháza törvényhozó-jogi bizottságának elnöke: Ostvarivanje samoupravljanja radnika u udruženom radu; Mojsa Miljković Vajdaság SZAT Végrehajtó Tanácsának alelnöke: Prilog analizi društveno-ekonomskih odnosa na Univerzitetu; Vojislav Jović Vajdaság Alkotmánybíróságának bírója: Sudski registar; mr. Drago Damjanović tartományi öngazgatási közjogvédő: Neki aspekti društvene zaštite samoupravnih prava radnih ljudi i društvene svojine; Darinka Nedeljković, a Tartományi Igazságszolgáltatási és Közigazgatási Titkárság titkárhelyettese: Samoupravno organizovanje u osnovnu organizaciju udruženog rada i obrazovanje radne zajednice; dr. Jelena Vilus egyetemi tanár: Zaštita potrošača prema Ustavu i Nacrtu Zakona o udruženom radu; dr. Milivoje Trklja, egyetemi tanár: Obezbeđivanje sredstva za zadovoljavanje zajedničkih potreba u Nacrtu Zakona o udruženom radu; dr. Mladen Stojanov docens: Neki sociološki aspekti samoupravnog karaktera Nacrta Zakona o udruženom radu; dr. Milijan Popović docens: Aktuelni zadaci teorije države i prava u svetlu Nacrta Zakona o udruženom radu; mr. Fuada Stanković tanársegéd: Nacrt Zakona o udruženom radu i doslednije ostvarivanje principa raspodjele prema radu; mr. Marijana Pajvančić tanársegéd: Nacrt Zakona o udruženom radu i neka pitanja ostvarivanja samoupravljanja radnika u udruženom radu; Stevan Šogorov tanársegéd: Neka pitanja pravnog položaja radničkog saveta organizacija udruženog rada prema Nacrtu Zakona o udruženom radu; Gordana Vukadinović tanársegéd: Neki problemi ostvarivanja delegatskog sistema u Nacrtu Zakona o udruženom radu; Nemanja Pavlović tanársegéd: Kriterijum za utvrđivanje doprinosa radnika u dohotku osnovne organizacije udruženog rada prema tekstu Nacrta Zakona o udruženom radu; Mile Vranješ tanársegéd: Dohodak kao rezultat izuzetnih pogodnosti i njegove reperkusije na raspodelu u jugoslovenskom modelu privređivanja; Danica Slijepčević tanársegéd: Samoupravna radnička kontrola; Zoran Arsić tanársegéd: Radne zajednice za obavljanje poslova od zajedničkog interesa; Miroslav Vitez tanársegéd: Korišćenje i raspolaganje društvenim sredstvima prema Nacrtu Zakona o udruženom radu; VITA.

1976. június 23-án és 24-én az újvidéki Jogtudományi kar tanácskozást szervezett a társult munkáról szóló törvény tervezetéről. Ezen a tanácskozáson a Jogtudományi kar számos tanára és munkatársa, valamint sok gyakorlati szakember vett részt. Mivel a tanácskozáson felolvasott tanulmányok rendkívül hasznosak lehetnek nemcsak a törvényről folyó vita mostani szakaszában, hanem később is, a társult munkáról szóló törvény meghozatala után a helyes gyakorlat kialakításában és a társult munkáról szóló törvény további elméleti és gyakorlati fejlesztésében. Ilyen megfontolásokból kiindulva szentelte a Jogtudományi kar „ZBORNİK”-jának legújabb számát a tanácskozáson ismertetett tanulmányok megjelentetésére és a szélesebb nyilvánosság elé tárására.

Mivel nem térhetünk ki mind a 23 tanulmány ismertetésére, ötletszerűen kiragadunk közülük néhányat, mintegy ízelítőt nyújtva a tanulmánykötetben megjelent értekezésekből. Ki kell hangsúlyozni, hogy ismertetésüktől függetlenül, valamennyi mű magas, tudományos szintű írás, tömör, érthető stílusban van megfogalmazva.

Először dr. Ratko Pešić professzor „A társult munkáról szóló törvény tervezetének azon szakaszai, melyek a munkásoknak a társult munkában létesülő egymás közti viszonyait tárgyalják” című írását mutatjuk be. A szerző a törvénytervezet VI. fejezetét analizálja. Figyelemre méltóak a tervezetre tett általános megjegyzései, mint pl.: a törvénytervezet a társult munka dolgozói egymás közti viszonyait (a munkaviszonyt) egységes módon szabályozza a társult munkában fellépő többi viszonnal együtt. Továbbá törvénytervezettel, úgymond, befejeződik a munkaviszonynak az államról a társult munkára való fokozatos átruházása szabályozásának folyamata. Harmadszor pedig, hogy a törvénytervezet csak a legalapvetőbb viszonyokat, kérdéseket illetve jogokat tárgyalja, amelyek Jugoszlávia minden munkását érintik.

A törvénytervezet néhány új, megoldást tartalmaz a munkaviszonnyal kapcsolatban, amelyek elsősorban a munkaviszony fogalmára, természetére és jellegére vonatkozik. Az író a továbbiakban ezeket a megoldásokat elemzi. A következő kérdésekre fektet nagy súlyt a munkaviszony fogalma a törvénytervezet szerint, a munkaviszony keletkezése, a munkafeladatok elvégzésével kapcsolatos felelősség és a munkaviszony megszűnése. Ily módon teljes képet nyújt a munkaviszonyról – keletkezésétől megszűnéséig – a társult munkáról szóló törvény tervezetének tükrében. A munkaviszony fogalmáról ezt írja:

„A munkaviszony fogalmának újbóli bevezetése, a társult munkában dolgozók egymás közötti viszonyainak megjelölésére, nemcsak a terminológia leegyszerűsítése – amely az utóbbi időben mind összetettebb – (...) hanem helyes is. A munkaviszony társadalmi szükség szerűség, minden társadalmi termelés előfeltétele és egyben a társadalmi munka feltétele, mind a közvetlen termelésben, mind más társadalmi tevékenységekben. Munkájuk folytán, az emberek egymás között szükségszerűen viszonyokat alakítanak ki, mivel a termelés társadalmi folyamat. Ezen felül, meg kell jegyezni azt is, hogy a munkaviszony

nem a kapitalizmus létesítménye. A kapitalista bérvizony (...) csak egy történelmi megnyilvánulási formája a munkaviszonynak. E viszonyok – illetve jellegük, tartalmuk és megnyilvánulási formáik fejlődnek és változnak, végső soron, azonban, a társadalmi-gazdasági termelési viszonyoktól függenek.”

A munkafegyelemről szóló fejezetben kételkedik annak a megoldásnak helyességében, miszerint a fegyelmi bizottságban munkaszervezeten kívüli személynek is helyet kell kapni. Véleménye szerint ez a rendelkezés részben nincs összhangban az alkotmány azon tételével, mely szerint egyedül a munka a jogok hordozója, és csak ő hivatott – a többi munkással karöltve – rendezni az egymás közti viszonyokat. Ezzel kapcsolatban felteszi a kérdést, hogy vajon nem kelt-e ez olyan benyomást, hogy a társult munka szervezete képtelen önállóan biztosítani a szükséges munkafegyelmet?

Dr. Dragoje Žarković a közigazdász szemével szemléli a társult munkáról szóló törvény tervezetét. A „jövedelmi viszonyok a társult munkában” című írásában leszögezi, hogy a Társult munkáról szóló törvény a legfontosabb rendszerbeli törvény az új gazdasági rendszer kialakításában. Ezen keresztül életre kelnek az alkotmány egyes rendelkezései és a JKSZ X. kongresszusának egyes határozatai. A törvénytervezet, az öngazgatást úgy szemléli, mint társadalmi-gazdasági viszonyaink integrális rendszerét, megadva egyben struktúrájának legfontosabb elemeit is. Az öngazgatás egy egységes rendszert alkot, a tervezet rendelkezései szerint. Ez a hozzáállás hiányzott eddigi törvényalkotási gyakorlatunkból, a törvénytervezettel végre ezt a hiányt is pótoltuk és így teljes képet kaptunk öngazgatási rendszerünkről.

Žarković professzor figyelmeztet arra, hogy az öngazgatást nem lehet a társult munka szervezetek öngazgatásának és autonómiájának szintjére süllyeszteni. Az öngazgatás horizontális dimenziója mellett (a munkaszervezetekben) léteznie kell a vertikális dimenzióknak is (ez végső soron az öngazgatás a gazdaság és a társadalom egészében). Ezt proklamálja a törvénytervezet is, mert csak így lehet tovább haladni a fejlődés útján.

A szerző nagy teret szentel a tervezés problematikájának. Nem győzi kihangsúlyozni a tervezés fontosságát és ecseteli, milyen veszélyes lehet a tervezés elmaradása. Társadalmunknak már rengeteg kára származott abból, hogy tervezés a gazdaságban gyakorlatilag nem volt. Hangsúlyozza a törvénytervezet azon szabályainak fontosságát, melyek kötelezővé teszik a társadalmi-gazdasági fejlődés tervezését minden szinten. A törvénytervezet által megszabott jövedelmi viszonyok a társult munkában lehetővé teszik és serkentik egy olyan tervezési rendszer kialakítását, amely eleget tesz minden követelménynek. Így azután nem fordulhat elő, hogy a közfogyasztás hazánkban az előírányzott 16% helyett 30%-kal növekszik, vagyis a gazdaság terhei 21 milliárd din. helyett 40 milliárd dinárra dagadnak, ez a tehertöbblet a gazdaság akkumulációjának 50%-t tette ki! (Az adatok 1974–1975. évre vonatkoznak.)

A törvénytervezetben fogyatékoságok is vannak – hívja fel figyelmünket az író. Nincs precízen elhatárolva a különböző szinten kötendő társadalmi

megállapodások és öngazgatási megegyezések tartalma, és nincs előírva semmilyen tartalék mechanizmus, amely abban az esetben lépne működésbe, ha nem kerül sor megállapodásra vagy megegyezésre. Ez a fogyatékoság veszélyeztethetné az öngazgatási rendszer hatékonyságát. A szerző megoldást is kínál egyúttal. Szerinte az elhatárolás és a tartalék mechanizmus kérdése megoldódna, ha a társulás formáit a gazdaságban, a gazdaságon kívül és az egész társadalomban precízebben kidolgoznák. Szerinte a tervezet ugyan részletesen kidolgozza a jövedelemszerzés formáit, de túl kevés teret szentel a jövedelemszerzés feltételeinek, más szóval a gazdálkodás feltételeinek. Szükséges lenne olyan gazdálkodási feltételek teremtése, melyek mellett minden ágazatban a befektetett munka és a megvalósított jövedelem közötti kapcsolat a legszorosabb lenne. Véleménye szerint az öngazgatás anyagi alapjának gyorsabb fejlesztése végett kötelezni kellene a társult munka szervezeteit egy bizonyos tőke kiválasztási minimum megtartására az akkumulációs alap fejlesztése érdekében.

Dr. Slavko Carić professzor a törvénytervezet III. részét elemzi „A munka és az eszközök társításának formái” című tanulmányában. A társult munka öngazgatási megszervezéséről szóló rendelkezések részletes vizsgálata után levon néhány következtetést. A törvénytervezet nem szabályozza kielégítő mértékben a munka és az eszközök társításának formáit. Habár a társult munkáról szóló törvény nem az egyedüli, mely ezeket a kérdéseket tárgyalja – ennek a törvénynek csak az alapvető kérdésekkel és viszonyokkal kell foglalkoznia, míg ezek részletesebb kidolgozása más előírásoktól (és főleg az általános öngazgatási aktusoktól és az öngazgatási gyakorlattól) várható –, mégis a Törvénynek ezen rendelkezései kidolgozottabbaknak, precízebbeknek és konkrétabbaknak kell lenniük, mint a tervezetben. Ily módon sokkal nagyobb hatással lenne a helyes gyakorlat kialakítására, és világosabban és precízebben állapítaná meg a társult munka szervezetei egyes közösségeinek jogállását. Az erre vonatkozó rendelkezések nem elegendők és nem is teljesen világosak. Ugyanúgy a törvényben részletesebben ki kellene dolgozni a gazdasági kamarákról és az általános egyesületekről szóló alkotmányos elveket. A gyakorlat szempontjából ez hallatlanul jelentős kérdés, mert az általános egyesületek a társulás új formái.

Dr. Borivoje Pupić professzor a szerzője „A munkások határozathozatala a társult munkában” című értekezésnek. A professzor kritikai elemzés alá veszi a határozathozatal formáit: személyes nyilatkozás útján, küldöttek és küldöttségek útján, társadalmi megállapodásokon és öngazgatási megegyezéseken keresztül. A felvetett kérdéseket részletesen elemzi, és tesz néhány általános megjegyzést is. Kifejti, hogy a törvénytervezet nagy súlyt fektet az ember felszabadítására. Ez a törvénytervezet legfontosabb, döntő jelentőségű vonása, mely az egész okmányt áthatja. Megállapítja, hogy egy olyan normatív aktusról van szó, amely integrálisan és szintetikusán öleli fel az emberi munka egész problémakörét. Továbbá, azt is megállapítja, hogy a törvénytervezet a tulajdont és általában az úgynevezett szubjektív jogokat kifejezetten kollektivizálja, illetve társadalmasítja. Mél-

tatja a törvénytervezet technikai oldaláról is. Terminológiája sokszor újszerű, nem jogi, de másként nem is lehet, mert teljesen új dolgokról van szó, miket az eddig használt terminológia nem fed.

Véleménye szerint a törvénytervezet megtalálja a mértéket két ellentétes, de igen fontos követelmény kielégítésében. Egyrészt törvényileg szabályozza az alapvető társadalmi-gazdasági viszonyokat, másrészt, elegendő teret nyújt a társult munka autonómiájának és öngazgatási szabályozásának.

Mr. Jovan Muncán „A munkások öngazgatásának megvalósítása a társult munkában” cikkéből csak néhány sort ragadunk ki. Ő is figyelmeztet arra, amit több szerző hangoztat: az öngazgatás megvalósításának egyik előfeltétele a munkások gyors, rendszeres, objektív, teljes és érthető tájékoztatása. Enélkül nem számíthatunk az öngazgatás teljes kibontakozására.

Dr. Jelena Vilus egy olyan kérdéssel foglalkozik, amely az eddigi vita folyamán indokolatlanul a háttérbe szorult. A fogyasztók védelméről ír. Ismerteti az alkotmány és a társult munkáról szóló törvény tervezetének ide vonatkozó rendelkezéseit. Ezek biztosítják a fogyasztóknak a társulásra való jogot. Másrészt, a szolgáltató, árútermelő, illetve forgalmazó társult munka szervezetek részére kötelezővé teszi, hogy serkentsék és minél jobb feltételeket teremtsenek a fogyasztók szervezeteinek létrehozásához. Ez az öngazgatási megegyezések újabb afirmációját jelenti, mert ily módon a fogyasztók számára létkérdésnek számító problémák kerülnek megoldásra. A törvénytervezet még egy rendkívül fontos újdonságot is tartalmaz, és pedig lehetőség nyílik arra, hogy öngazgatási megegyezések útján, a fogyasztók egyesületei részesüljenek a megvalósított jövedelemből. Ez a megoldás forradalmi lépés a termelő és fogyasztó közötti antagonizmus feloldásában.

Végül néhány szó dr. Milivoje Trklja tanulmányáról. Címe: „A közfogyasztás kielégítéséhez szükséges eszközök biztosítása a társult munkáról szóló törvény tervezetében”. Trklja professzor kifogásolja a törvénytervezet azon szakaszait, melyek a szabad munkacseréről szólnak. Szerinte a törvénytervezet nem szentel elég figyelmet ennek a problémakörnek. Sőt, bizonyos értelemben a meglévő dilemmákat csak erősíti. Továbbá a törvénytervezetből nem látható az öngazgatási érdekközösségek helye és szerepe a szabad munkacsere mechanizmusában.

Javasol egy kiegészítést is. A törvénytervezetnek köteleznie kellene a társult munka szervezeteit, hogy határozzák meg saját szükségleteiket a kultúra, a tudomány, oktatás stb. területén. Ezt úgy kellene meghatározni, mint a reprodukció szükségleteit a társult munka szervezeteinek fejlesztési keretein belül. A szükségleteket utána össze kellene egyeztetni más munkaszervezetek, társadalmi szervezetek stb. szükségleteivel. Csak ezúton lehetne az említett szükségletek terjedelmét és a kielégítésükhöz szükséges anyagi eszközök nagyságát meghatározni.

Sajnos, helyszüke miatt nem térhetünk ki a többi tanulmány ismertetésére, habár azok értéküknél fogva ezt mindenképpen megérdemelnék, de ennyi is elegendő ahhoz, hogy megfelelően értékelhessük a „ZBORNİK”

legújabb, a Társult munkáról szóló törvény tervezetének szentelt számát. A kötet legnagyobb erénye már említett tudományos színvonala mellett a sokoldalúság. A szerzők szinte „ízekre szedték” a törvénytervezetet, elemzéseik közepette, sokoldalú ismeretet nyújtva az olvasónak e rendkívül fontos dokumentumról. Kezdve a munkaviszonytól, a közgazdasági értékelésen a társulás formáin és az öngazgatási jogok védelmén, a törvénytervezet szociológiai vetületén keresztül a fogyasztók érdekeinek védelméig az állam- és jogelmélet feladatáig a tanulmánykötet minden jelentősebb problémát felölel teljes képet adva e nagy jelentőségű okmányról.

Az egész köteten végigvonul az objektív, tudományos hozzáállás szelleme. A szerzők egyöntetű megállapítása szerint a törvénytervezet egészében véve beváltotta a hozzáfűzött reményeket, újabb nagy lépés a szocialista öngazgatási társadalmunk fejlesztésében. Egyben nem haboznak rámutatni a gyengeségekre, fogyatékoságokra, mert az egyik szerző szavaival élve – nem a törvénytervezet apológiája a céljuk, hanem a fogyatékoságok felfedésével hozzájáruljanak a társult munka minél jobb törvény meghozatalához.